

Вінницька обласна універсальна наукова

бібліотека ім. К.А. Тімірязєва

Наші видатні земляки

Син Подільської землі, співець її краси і слави

До 90-річчя від дня народження

М.П. Стельмаха

(1912-1983)

...Земля моя, запашна, барвінкова,

Ріки медові, дощі золоті,

Тільки б побачить тебе у обнові,

Більше нічого не хочу в житті...

М.П. Стельмах

Михайло Панасович Стельмах народився на Літинщині, в селі Дяківцях. Про своє дитинство, батьків, односельців з любов'ю, навіть з якимсь обожнюванням, розповів в автобіографічних повістях "Гуси-лебеді летять" (1964) і "Щедрий вечір" (1967).

У 1932 році М.Стельмах закінчив Вінницький інститут соціального виховання. Ще під час навчання почав друкувати в пресі замітки, статті, рецензії. Учителюючи, збирав і вивчав усну народну поезію, яка приваблювала його з дитячих літ і духом якої перейняте його рідкісне письменницьке обдарування.

Народна пісня і казка були для нього джерелом або, як кажуть на Поділлі, криничкою творчої наснаги на ціле життя, більше того – вони й порятували його як особистість (ясно бачимо це сьогодні) в умовах "Пролетаризації інтелігенції" та перебування її на посаді "щигля в клітці".

Під кінець тридцятих молодий учитель і поет познайомився з письменником-земляком Яковом Качурою. Той привів початківця до Максима Рильського. З благосло-вення Рильського за кілька місяців до початку війни побачила світ перша збірка поезій Михайла Стельмаха “Добрий ранок”. На цей час автор перебував на дійсній службі у війську.

Стельмах – учасник війни, солдат-артилерист. Після важкого поранення, списаний “по чистій”, підлікувавшись, він знову на фронті, але вже як кореспондент фронтової газети. Знову поранення і наступне повернення на фронт. У 1942 році за редакцією М. Рильського виходять дві нові його поетичні збірки.

З 1945 року Михайло Панасович працював деякий час в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії в Києві. Відтоді почалася і тривала все життя основна його робота – творення великих прозових полотен про українське село двадцятого століття. Його шість романів є художнім літописом життя селян – від мрій про свою землю до колгоспів, у які письменник вірив. Щоб пояснити це трагічне засліплення багатьох українських письменників, потрібні глибокі дослідження епохи і світогляду митця, вивчення творчої лабораторії, зокрема способу пізнання життя та його художнього осмислення.

Потрібно мати на увазі й те, що влада, обравши М.Стельмаха за свого співця, винагороджуючи його (Сталінською, Ленінською і Шевченківською преміями, мандатом депутата Верховної Ради СРСР п’яти скликань, званнями Героя Соціалістичної Праці та академіка АН УРСР), водночас піддавала його твори пильному цензуруванню, про що є чимало свідчень (труднощі з публікацією романів “Правда і кривда” та “Чотири броди” тощо).

Проте ні цензура, ні всі інші вищезгадані обставини, як уже мовилося, не зуміли вкінці знівечити талант Стельмаха. Його знання народного життя, побуту, звичаїв, мистецтва здаються невичерп-ними, його описи, картини рідної природи у всіх її проявах неперевершені, опанування рідною мовою – всеможне. Отож читання творів М.Стельмаха там, де він є самим собою, а не офіційним ентузіастом, приносить найглибшу естетичну насолоду.

“Захист краси – краси людського серця, праці на землі, рідної природи, пісні й мрії народу, самої його неперебутної душі – така моральна, і філософська, і естетична концепція романіста”, – писав про М.Стельмаха критик В.Дончик. Та й сам письменник вважав, що світом його творів є, за висловом Т.Шевченка, “село на нашій Україні”, село і його люди, ті, “які орють і сіють і мають велику радість од хліба насущного”. Ті, які мають також найяснішу красу на лиці і найвищу мораль у серці.

Так, він помилявся, бував неправдивим, але він любив народ і шукав йому шляхи до щастя. Цю Стельмахову відданість народові яскраво передав віршованими рядками Максим Рильський:

Хвала тому, хто людям у приполі

Несе слова, подібні хлібу й солі...

“Усі мої твори про вас, про Поділля”, – нерідко повторював письменник на зустрічах із земляками. І ці слова підтверджуються ще й тим, що майже під кожним його романом чи повістю стоїть така адреса написання: Київ-Ірпінь-Дяківці. У своїх подільських Дяківцях ще малим він “потягнувся до пісні, до неба, до вечірньої зорі і завмер у тому смутку і диві...”

За матеріалами А.М. Подолинного

ОСНОВНІ ВИДАННЯ ТВОРІВ М.П. СТЕЛЬМАХА

Зібрання творів

ТВОРИ: В 7 т. – К.: Дніпро, 1982-1984. – Т 1-7.

ТВОРИ: В 6 т. – К.: Дніпро, 1972-1973. – Т. 1-6.

ТВОРИ: В 5 т. – К.: Дніпро, 1962-1963. – Т. 1-5.

СОБРАНИЕ сочинений: В 5 т. – М.: Худож. лит., 1983-1984. – Т. 1-5.

Окремі видання

ВЕЛИКА рідня: Роман-хроніка / Вступ. ст. Є.П. Гуцала. – К.: Веселка, 1981. – 528 с. – (Шкіл. б-ка).

ГУСИ-ЛЕБЕДІ летять...: Повість. – К.: Дніпро, 1978. – 149 с.

ДУМА про тебе: Роман. – К.: Дніпро, 1985. – 390 с. – (Звитяга).

ЗОЛОТА метелиця: Комедія на 3 дії, 7 картин. – К.: Мистец., 1955. – 122 с.

КРОВ людська – не водиця: Роман. – К.: Дніпро, 1992. – 384 с.

Правда і кривда: (Марко Безсмертний): Роман. – К.: Дніпро, 1990. – 427 с.

Хліб і сіль: Роман. – К.: Дніпро, 1987. – 635 с.

Чотири броди: Роман. – К.: Дніпро, 1995. – 592 с.

ЩЕДРИЙ вечір: Повість. – К.: Дніпро, 1967. – 114 с.

* * *

ЖИТО сили набирається: Поезії. – К.: Рад. письм., 1954. – 224 с.

МАК цвіте: Поезії. – К.: Дніпро, 1968. – 247 с.

ПОЕЗІЇ. – К.: Держлітвидав, 1958. – 495 с.

* * *

КАЗКИ: Віршовані казки. – К.: Веселка, 1982. – 124 с.

НЕПОСЛУШКО Довгі Вушка та Дзвінок: Казки за нар. мотивами: (Для молодш. шкіль. віку). – К.: Веселка, 1980. – 87 с.

ОЙ, весна-зоряночка: Вірші і казки. – К.: Веселка, 1977. – 152 с.

У БОБРА добра багато: Вірші та казки. – К.: Веселка, 1989. – 93 с.

* * *

СТЕЛЬМАХ М.П., ЮДІН М. Живи, Україно!: Літ. сцен. повнометраж. докум. фільму. – К.: Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. л-ри. 1958. – 59 с.

УКРАЇНСЬКІ народні пісні в записах Михайла Стельмаха / [Вступ. ст. «Ужинок з рідного поля» і упоряд. текстів В. М. Скрипки]. – К.: Муз. Україна, 1969. – 118 с.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ М.П. СТЕЛЬМАХА

БОРЩЕВСЬКИЙ В. Правда перемагає: [Про роман «Правда і кривда»] // Вінниц. правда. – 1961. – 1 груд.

НАШ Михайло Стельмах: Літ.-критич. ст., етюди, есе. – К.: Рад. письм., 1982. – 367 с.

ПРО Михайла Стельмаха: Літ.-критич. матеріали – К.: Рад. письм., 1972. – 300 с.

КИЛИМНИК О.В. Світ правди і краси: Проза М. Стельмаха. – К., Рад. письм., 1983. – 219 с.

СЕМЕНЧУК І.Р. Михайло Стельмах: Нарис творчості. – К.: Дніпро, 1982. – 225 с.

РУДЕНКО-ДЕСНЯК О. Герой, середовище, час: (До 70-річчя М. Стельмаха) // Рад. літературознавство. – 1982. – № 5. – С. 31-39.

ШТОНЬ Г.М. Романи Михайла Стельмаха. – К.: Наук. думка, 1985. – 268 с.

ПІСКУНОВ В.М. Трилогія М. Стельмаха. – М.: Худож. лит., 1966. – 112 с.

РИЛЬСЬКИЙ М. Поезія Михайла Стельмаха // Про Михайла Стельмаха. – К., 1972. – С. 180-183.

Сметанська М.І. Поетичні твори Михайла Стельмаха для дітей // Літературна Вінниччина. – Вінниця, 1992. – С. 17-21.

КИСЕЛЬОВ Й. Сівач добра людського: [Драматургія М. Стельмаха] // Кисельов Й. Зустріч з сучасником. – К., 1975. – С. 229-244.

ДОВЖЕНОК Г.В. Фольклористичні праці М.П. Стельмаха // Нар. творчість та етнографія. – 1982. – № 3. – С. 62-64.

Літературна Вінниччина: Доп. та повідомл. обл. наук.-метод. конф., присвяч. 80-річчю з дня народж. М. Стельмаха 22-23 трав. 1992. – 57 с.

Гуцало Є. Чи міг він плисти проти течії? // Літ. Україна. – 1992. – 28 трав. – С. 6.

Стрельбицький М. Поет вічного українства, розіп'ятий на риштованнях антиукраїнської ідеології: До 85 – річчя з дня народж. М. Стельмаха // Вінниц. газ. – 1997. – 20 трав.

Про Михайла Стельмаха: Спогади. К.: Рад. письм., 1987. – 407 с.

ШТЕЙНМАН Б. Сельський дворец знаний: [Про Дяківец. шк., на буд-во якої письм. подарував свою Ленінську премію] // Комс. правда. – 1963. – 27 авг.

Стельмах Я. “Батько залишається для мене взірцем на все життя!": [Бесіда з письм. Я. Стельмахом, сином М. Стельмаха] / Кор. Ю. Чикирисов // Літ. Україна. – 1999. – 2 груд. – С. 7.

Навічно в пам'яті народній

ПРО УВІЧНЕННЯ пам'яті М.П. Стельмаха та забезпечення його сім'ї: Постанова Ради Міністрів УРСР від 15 листоп. 1983р. // Зб. постанов Уряду УРСР. – 1983. – № 11. – С. 10-11.

ВИДАТНОМУ майстрові слова: [Про відкр. в м. Києві мемор. дошки на будинку, де жив М.П. Стельмах] // Рад. Україна. – 1986. – 19 квіт.

ДУБРОВ Б. Через моря і океани: [теплохід Одес. пароплавства «Михайло Стельмах» та його екіпаж] // Літ. Україна. – 1986. – 3 лип. – С. 6.

Знімається фільм про Стельмаха [назва якого “У цім краю навчився я любити”. Автор сцен. вінниц. письм. В. Рабенчук] // Подолія. – 1993. – 16 верес.

Живи, слово майстра!: [Відкриття б-ки-музею М.П. Стельмаха в с. Дяківці Літин. р-ну] / Фото В. Осьмушка // Комс. плем'я. – 1989. – 3 черв.

Козак С. “Не спочинь, моя думо-турбото...”: [Вшанування пам'яті М.П. Стельмаха на Байковому кладовищі у Києві. Є фото пам'ятника на могилі письмен.] // Літ. Україна. – 1988. – 16 черв. – С. 7.

КОЛІСНІЧЕНКО-ГОЛОВАНЮК О. Музей нашого славетного земляка // Літин. вісн. – 2001. – 24 трав.

Рабенчук В. Дзвоне, мій дзвоне, срібний і голосний...: [Поет, сценарист докум. фільму про М.П. Стельмаха з роздумами про долю письм.-земляка] / Кор. О. Сорокіна // Вінниччина. – 2000. – 23 трав.

СТЕЛЬМАХІВСЬКІ читання: [Літ. свято, започатк. в обл.] // Літ. Україна. – 1986. – 5 черв. – С. 7.

Довідкові та бібліографічні матеріали

БІБЛІОГРАФІЯ / Уклад. Л.І. Дузь // Наш Михайло Стельмах. – К., 1982. – С. 341-365.

М. СТЕЛЬМАХ і Вінниччина: (Рек. бібліогр. покажч. до 75-річчя від дня народж.) / Уклад. Шпильова Л.М., Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. – Вінниця, 1987. – 23 с.

Співець краси і правди: До 80-річчя з дня народж. М.П. Стельмаха: [Біобібліогр. матеріали] / М. Дроб'язко // Друг читача. – 1992. – 20 трав.

Стельмах Михайло Панасович // З-над Божої ріки: Літ. слов. Вінниччини. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2001. – С. 322-323.

СТЕЛЬМАХ Михайло Панасович // Письменники Радянської Вінниччини: Бібліогр. покажч. – Вінниця, 1971. – С. 132-135.

СТЕЛЬМАХ Михайло Панасович // Українські письменники: Біо-бібліогр. слов.: В 5 т. – К., 1965. – Т. 5. – С. 529-551.

Стельмах Михайло Панасович // Шевченківські лауреати (1962-2001). – К.: Криниця, 2001. – С. 516-520.